

Slutrapport 2014-06-25

Halvtidsutvärdering av tre bränsleprogram

*Mid-term evaluation of the Bioenergy
Feedstock Programme*

**Miriam Terrell, Karolina Henningsson, Johanna Enberg och
Linnéa Järpestam**

Faugert & Co Utvärdering AB

Halvtidsutvärdering av tre bränsleprogram

Mid-term evaluation of the Bioenergy Feedstock Programme

Faugert & Co Utvärdering AB, juni, 2014

Miriam Terrell, Karolina Henningsson, Johanna Enberg och Linnéa Järpeham

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Executive summary	2
1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Uppdraget och utvärderingsfrågorna	3
1.3 Genomförande och metodbeskrivning	3
1.4 Rapportens struktur	4
2. Energimyndighetens tre bränsleprogram	6
2.1 Bränsleprogrammen för tillförsel, omvandling och hållbarhet	6
2.2 Föregående program	7
2.3 Vision, syfte och gemensamma mål	7
2.4 Organisation	9
2.5 Ansöknings- och beredningsprocessen	9
3. Arbetssätt och organisation	10
3.1 Utlysning och ansökan	10
3.2 Beredningsprocessen	12
3.3 Sammansättning i programråden	15
3.4 Samordning mellan programmen	16
4. Programlogik	18
4.1 Indelning av programmen	18
4.2 Programmens ändamålsenlighet och nytta	18
4.3 Behov av förändring av nuvarande arbetssätt	19
5. Kommunikation och informationsspridning	21
5.1 Programkonferenser	21
5.2 Informations- och resultatspridning	23
6. Slutsatser och diskussion	25
Bilaga A Intervjupersoner och deltagare på workshop samt tolkningsseminarium	29

Sammanfattning

Denna rapport omfattar en halvtidsutvärdering av Energimyndighetens tre bränsleprogram tillförsel, omvandling och hållbarhet. Utvärderingen avser programperioden 2011-07-01 till 2015-06-30 och syftar till att bidra som ett underlag för beslut om Energimyndighetens fortsatta forsknings- och utvecklingssatsningar inom bränsleområdet samt till att förbättra innevarande och kommande programperioder. Utvärderingen behandlar programmens arbetsätt och organisation, samordning mellan programmen samt kommunikation och informationsspridning. Utvärderingen omfattar även ett mer strategiskt perspektiv avseende programlogik och uppdelning av programmen.

De tre bränsleprogrammen utgör en sammanhållen satsning på ökad och effektiv användning av inhemska och förnybara bränslen. Programmen syftar till att ta fram kunskap och utveckla teknik som behövs för att nå Energimyndighetens vision att till år 2020 klara åtagandet om förnybar energi samt att kommersialisera och nyttiggöra resultaten. De tre programmen bedrivs parallellt med en handläggare och ett programråd för respektive program.

Utvärderingen visar att det finns klara fördelar med att bedriva forskning inom temaområdet Bränslebaserade energisystem i tre parallella program. Behovet att minska den tidigare administrativa bördan har, genom uppdelningen i tre program, tillgodosetts. Dessutom har uppdelningen, till skillnad från föregående program, möjliggjort en bättre sammansättning i programråden med mer specifika ämneskunskaper, som följaktligen kan ge skarpare rekommendationer vid bedömning av ansökningar.

Utlysningarna i de tre programmen har varit tydliga och beredningsprocesserna har överlag fungerat väl. Möjligheten till dialog med handläggarna under beredningsprocessen är särskilt uppskattad bland de som söker medel inom programmen.

Utvärderingen visar även att det finns utrymme för förbättring avseende beredning av ansökningar, samordning mellan programmen och informationsspridning. En mer strukturerad samordning av arbetsätt och rutiner mellan de tre programmen skulle kunna underlätta arbetet för både handläggare och programråd. En gemensam och ökad konsekvens i användandet av bedömningsmallar och kriterier, såväl som rutiner kring programkonferenser och syntesrapporter, skulle skapa förutsättningar för en effektivare beredning och resultatspridning.

I utvärderingen framkommer det synpunkter på att tillämpad forskning bör ges ett större utrymme i programmen. Utan att förminska vikten av grundforskning och finansiering av doktorander påpekas behovet av stöd för projekt som är mer inriktade mot teknisk utveckling och innovation.

Sedan nuvarande programperiod startade har Energimyndighetens handläggare inte haft möjlighet att prioritera kommunikationsinsatser. Detta har påverkat kommunikation, information och resultatspridning från (och mellan) programmen negativt. I dag är till exempel de slutrapporter som skrivs i projekt inom programmen inte tillgängliga på Energimyndighetens hemsida. Ett akut förbättringsbehov finns i att tillgängliggöra resultat och tidigare forskning från nuvarande och förgående programperioder.

Executive summary

This mid-term evaluation covers the programme period 2011-07-01 to 2015-06-30 of three administratively separate programmes focusing on supply, transformation and sustainability that together form the Swedish Energy Agency's Bioenergy Feedstock Programme. The purpose of the evaluation is to contribute to the decision making concerning the Agency's continued initiatives in research and development within the fuel area, and to suggest improvements within the current and future programme periods.

The three programmes constitute a cohesive initiative aimed at increased and efficient use of domestic and renewable fuels. The programmes aim to build knowledge and develop technologies needed to achieve the Agency's vision for the year 2020 concerning renewable energy. The three programmes are run in parallel with a programme officer and a programme council for each programme.

The evaluation shows that there are clear advantages in organising research in the thematic area of fuel-based energy in three parallel programmes. The new structure has successfully addressed the heavy administrative burden of the former programmes. In addition, it has enabled a better composition of competence in the programme councils, who can provide sharper recommendations when assessing applications.

The calls in the three programmes have been easy to understand for applicants and the preparation processes of applications have generally worked well. The opportunity to keep a dialogue with the programme officers during the preparation process of the applications is especially appreciated by the applicants.

The evaluation shows that there is room for improvement regarding information and dissemination of results, the preparation process of applications and the coordination of the programmes. A more structured coordination of work practices and procedures between the three programmes could facilitate the work of both the programme officers and the programme councils. A joint and consistent use of templates and criteria for assessments, programme conferences and synthesis reports would create the basis for a more efficient preparation process and dissemination of results.

The evaluation identifies a demand for more applied research in the programmes. Without diminishing the importance of basic research and funding for PhD's, the interviewees recognise a need for projects that are more oriented towards technological development and innovation.

Since the Bioenergy Feedstock Programme started, the programme officers have not been able to prioritise communication efforts. This has had negative effects on the communication and information efforts, and the dissemination of results. Today, the final reports written in projects within the programmes are not available on the Agency's website. There is an urgent need to make the results and previous research from current and previous programme periods available.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Energimyndighetens tre bränsleprogram för tillförsel, omvandling och hållbarhet utgör tillsammans en sammanhållen satsning på ökad och effektiv användning av inhemska och förnybara bränslen. Den nuvarande programperioden pågår från 2011-07-01 till 2015-06-30 och Energimyndighetens totala budget är 240 miljoner kronor, det vill säga 60 miljoner kronor per år. Programmen föregicks av två program, det större Uthållig tillförsel och förädling av biobränsle (även kallat Bränsleprogrammet) och det mindre programmet Småskalig värmeförsörjning (även kallat Småskalprogrammet) med biobränsle. De nuvarande och föregående programmen beskrivs mer utförligt i kapitel 2.

1.2 Uppdraget och utvärderingsfrågorna

I föreliggande rapport redovisas halvtidsutvärderingen av Energimyndighetens tre bränsleprogram tillförsel, omvandling och hållbarhet. Utvärderingen syftar huvudsakligen till att bidra som ett underlag för beslut om Energimyndighetens fortsatta forsknings- och utvecklingssatsningar inom bränsleområdet, och även till att ge förslag till förbättringar för såväl innevarande som kommande programperiod. Arbetet i halvtidsutvärderingen omfattar programmets arbetssätt och organisation, inklusive samordning mellan programmen samt hur man gemensamt och/eller var för sig arbetar med informations- och kommunikationsspridning. Utvärderingen omfattar även till viss del ett mer strategiskt perspektiv avseende programlogik och indelning av programmen.

Följande frågor har legat till grund för halvtidsutvärderingen:

1. Är indelningen i tre program lämplig, eller borde uppdelningen ha gjorts på annat sätt?
2. Hur fungerar samordning och koordinering mellan de tre programmen? Hur hanteras frågor som berör mer än ett program? Hur ändamålsenligt är programarbetet generellt sett? Hur bör arbetsformerna i framtida program se ut?
3. Hur ändamålsenliga och effektiva är de administrativa processerna, innefattande programråd och Energimyndighetens administration av programmen?
4. Hur har utlysningarna (inklusive beredningstider) fungerat?
5. Hur hanteras kommunikation och informationsspridning från och mellan programmen (internt och externt)? I vilken utsträckning har planen för informationsspridning genomförts och vad återstår att göra? Hur har programkonferenser fungerat vad gäller upplägg och deltagande? Är det något inslag som saknas? Vilka kommunikationsinsatser rekommenderas mot slutet av programmen?

I halvtidsutvärderingen har vi påbörjat en översyn av programmets logik, det vill säga vad det är tänkt att programmen ska uppnå och hur ändamålsenligt de fungerar för att kunna uppnå det. Slututvärderingen av programmen, som ska genomföras under hösten 2014, innehåller lämpligtvis en mer djupgående analys av väntade resultat och effekter samt måluppfyllelse. En mer fullständig genomgång av projekten inom programmen möjliggör då en mer komplett översyn av programlogiken.

1.3 Genomförande och metodbeskrivning

Faugert & Co Utvärdering har under perioden mars till juni 2014 genomfört det arbete som redovisas i denna rapport. Utvärderingen har genomförts av Johanna Enberg, Karolina Henningsson, Linnéa Järpeham och Miriam Terrell, där den sistnämnda varit projektledare. Tommy Jansson har varit kvalitetssäkrare.

Datinsamlingen har bestått av dokumentstudier av bland annat programbeskrivningar, utlysningar, tidigare utvärdering och andra programrelaterade dokument. Fyra sonderade intervjuer har genomförts med tidigare och nuvarande handläggare vid Energimyndigheten, och 15 djupintervjuer med programrådsledamöter, deltagare i UP Bränsle¹ och tidigare handläggare vid Energimyndigheten. Intervjupersonerna har valts ut i samråd med Energimyndighetens handläggare.

En webbaserad enkät skickades ut till samtliga personer som ansökt om medel inom något av de tre programmen, såväl de som fått sina ansökningar beviljade som de som fått avslag. Personer med endast återtagna ansökningar exkluderades från sändlistan. Ett första utskick gick till 155 personer, och följdes av två påminnelser. Sammanlagt 96 svar inkom, vilket motsvarar en svarsfrekvensen på 62 procent.

Av Tabell 1 framgår hur enkätsvaren fördelar sig över respektive program. Eftersom en del har ansökt om medel i fler än ett program överstiger summan av antalet enkätsvar det totala antalet enkätrespondenter (96). Genom att filtrera enkätsvaren på avslagna och beviljade ansökningar kan vi se att hälften av enkätrespondenterna (17/34) som har fått avslag också har beviljats medel för en annan ansökan, dessa respondenter finns representerade i båda svarsgrupperna. Inte överraskande visar en analys en högre svarsfrekvens inom respektive program bland de som fått sin ansökan beviljad än de som fått avslag.

Tabell 1 Antal/andel enkätsvar inom respektive program

	Tillförsel	Omvandling	Hållbarhet	Totalt för alla program
Antal enkätsvar (beviljade/avslag)	40 (29/11)	22 (13/9)	44 (28/16)	106 (70/36)
Andel enkätsvar från respondenter som beviljats medel inom respektive program	72,5 %	59 %	64 %	66 %
Andel enkätsvar från respondenter som fått avslag inom respektive program	27,5 %	41 %	36 %	34 %
Totala andelen enkätsvar från respondenter som beviljats medel fördelat på programmen	41 %	19 %	40 %	-

En workshop genomfördes med programrådsledamöter samt tidigare och nuvarande handläggare vid Energimyndigheten. Urvalet av deltagare till workshopen gjordes i samråd med Energimyndighetens handläggare. I offerten planerades det för två workshops. En av dessa ställdes in på grund av för få anmälningar, och ersattes med ett antal intervjuer. På detta sätt kunde vi upprätthålla den representativitet med avseende på uppgiftslämnarna vi från början planerat för.

Slutligen hölls ett tolkningsseminarium vid vilket utvärderingsteamet, tidigare och nuvarande handläggare vid Energimyndigheten samt programrådsordförande för tillförsel deltog. Vid tolkningsseminariet redovisade utvärderingsteamet sina observationer och preliminära slutsatser. Diskussion och återkoppling pågick parallellt under seminariets gång.

1.4 Rapportens struktur

Rapporten inleds med en beskrivning av vårt uppdrag och hur det har genomförts. Rapportens andra kapitel beskriver de tre bränsleprogrammen samt föregående program och följs av ett tredje kapitel om arbetssätt och organisation. I det fjärde

¹ Energimyndighetens utvecklingsplattform för temaområdet Bränslebaserade energisystem.

kapitlet behandlas programlogiken för de tre programmen och i det femte kommunikation och informationsspridning. Rapporten avslutas med ett sjätte kapitel som innehåller utvärderarnas slutsatser och reflektioner.

En förteckning över intervjupersoner, samt deltagare i workshop och tolkningsseminarium återfinns i Bilaga A.

2. Energimyndighetens tre bränsleprogram

2.1 Bränsleprogrammen för tillförsel, omvandling och hållbarhet

Uppdelningen i tre program (tillförsel, omvandling och hållbarhet) i den nuvarande programperioden 2011–2015 gjordes mot bakgrund av Energimyndighetens identifierade behov av en mindre administrativt krävande struktur. Detta var också ett av förbättringsförslagen i den tidigare utvärderingen för temaområdet Bränslebaserade energisystem (se avsnitt 2.2). De tre programmen ska betraktas som en helhet men är av praktiska skäl administrativt åtskilda.

Bränsleprogrammet *tillförsel* fokuserar på odling, skötsel och skörd av biobränslen från skogs- och jordbruk. Programmet syftar till att påverka de biologiska och tekniska produktionsprocesserna för biobränsle så att den väntade ökningen av efterfrågan kan mötas av en effektiv tillförsel till rimliga kostnader och inom ramen för såväl nationella miljö kvalitetsmål som internationella hållbarhetskriterier. Programmet består av de tre delområdena Effektivare skogsbränslesystem, Energigrödor från jordbruket och Skogsskötsel för ökad biobränsleproduktion och omfattar grundläggande så väl som tillämpad forskning och utveckling. De projektledande organisationerna består av universitet, högskolor och institut samt bränsleproducenter och teknikutvecklande företag. Programmet har en årlig budget på 18,7 miljoner kronor, totalt 74,8 miljoner kronor för fyraårsperioden. Till programmet hör ytterligare 7,3 miljoner kronor per år för perioden januari 2011 till juni 2015 som har avsatts till Effektivare skogsbränslesystem, det senare administreras av Skogforsk.

Bränsleprogrammet *omvandling* är inriktat mot ökad kunskap om och utveckling av teknik för förädling av bränsleråvara samt för omvandling till främst värme och el i anläggningar upp till ca 10 MW. Särskilt angelägna är aspekter som stärkt konkurrenskraft, effektivitet och hållbarhet i kedjan från råvara till slutanvändning, samt att öka råvarubasen genom att utveckla kunskap och teknik för de nya råvaror som är aktuella. Programmet består av områdena Förädling och Omvandling till värme och el i skalan <10 MW och omfattar grundläggande och tillämpad forskning, utveckling och demonstration. Majoriteten av de projektledande organisationerna är privata företag, och nära en tredjedel universitet, högskolor och institut. Programmet har en årlig budget på 18 miljoner kronor, totalt 72 miljoner kronor för fyraårsperioden.

Bränsleprogrammet *hållbarhet* fokuserar på frågor om miljö och ekologisk hållbarhet kring produktion av biobränslen, och system- och resursfrågor kring användningen. Programmet består av de tre delvis överlappande områdena Miljö och hållbarhet, Biobränslen och växthusgaser samt System och marknad. Programmet omfattar främst grundläggande och tillämpad forskning och de projektledande organisationerna består till större delen av universitet, högskolor och institut. Programmets budget är 16 miljoner kronor per år. 2012 fick programmet ytterligare tio miljoner kronor i ett tilläggsbeslut. Den totala budgeten för fyraårsperioden är således 74 miljoner kronor.

Tabell 2 visar det totala antalet ansökningar inom respektive program. Antalet ansökningar var flest inom programmet hållbarhet, följt av tillförsel. Tabellen visar också att andelen ansökningar som beviljats medel var något lägre i programmet hållbarhet än i övriga två, samtidigt som hållbarhet är det program som har relativt flest beviljade ansökningar. Det större antalet beviljade ansökningar beror både på att antalet ansökningar var större inom hållbarhet och på att projektbudgetarna i programmet reducerades för att möjliggöra att fler projekt beviljades medel.

Tabell 2 Beviljade och avslagna ansökningar inom respektive program

	Tillförsel	Omvandling	Hållbarhet	Totalt alla program
Antal ansökningar (beviljade/avslag)	81 (36/45)	68 (30/38)	133 (52/81)	282 (118/164)
Andel beviljade/avslag inom respektive program	44 %	44 %	39 %	-
Andel beviljade ansökningar av det totala antalet ansökningar	30,5 %	25 %	44 %	42 %

2.2 Föregående program

Under perioden 2007–2010 drev Energimyndigheten det större programmet *Uthållig tillförsel och förädling av biobränsle* (även kallat Bränsleprogrammet) och det mindre programmet *Småskalig värmeförsörjning med biobränsle*. Det större bränsleprogrammet täckte ett brett fält och var uppdelat på tre tematiska områden lantbruk, skogsbruk, bränsleförädling samt det tvärgående området strategisk kunskap. Verksamheten inom programmet bestod av såväl grundläggande forskning som industridriven utvecklingsprojekt. Programmet finansierades i huvudsak av Energimyndigheten, men bedrevs även i visst samarbete med bland annat Skogforsk, SLU, Värmeforsk och Stiftelsen Lantbruksforskning som även bidrog med viss finansiering.

Beredning av ansökningarna inom de båda programmen genomfördes av ämnesspecifika beredningsgrupper. Beredningsgrupperna gav de första rekommendationerna för att ett gemensamt programråd sedan skulle kunna formulera slutgiltiga rekommendationer till Energimyndigheten. Programrådet spände över flera ämnesgränser, vilket gav goda förutsättningar till ett samlat grepp om biobränslefrågorna. Till programmen hörde även ett gemensamt sekretariat för att knyta ihop programmets delområden och för att bistå Energimyndigheten vid kommunikationsinsatser. Bränsleprogrammet var omfattande och hanterade många projekt, vilket gjorde administrationen så pass tungrodd att Energimyndigheten övervägde en omorganisering av programstrukturen.

Under hösten 2010 utvärderades programmen i utvärderingen Tema Bränsle av ett antal ämnesexperter under ledning av Vattenfall Consultants AB. De kom fram till att Bränsleprogrammet skapat många resultat som kommit till nytta för avnämare som myndigheter, energibolag, skogsindustri med flera. I det småskaliga programmet var det dock svårt att leva upp till vissa tidsbestämda och mycket konkreta mål. I utvärderingen formulerades vissa förbättringsförslag inför kommande program. Sammanfattningsvis innebar förslagen att i ett program säkerställa en programstruktur som täcker de två föregående programmen och som skapar ett helhetsperspektiv. Det kommande programmet föreslogs bestå av ett antal delprogram med en tydligare medverkan från avnämare och där avnämarna tillsammans med forskare har en styrande funktion.

Följande avsnitt beskriver Energimyndighetens vision för de nuvarande programmen, vad de syftar till att åstadkomma och vilka de gemensamma målen är.

2.3 Vision, syfte och gemensamma mål

Enligt programbeskrivningarna för de tre programmen är Energimyndighetens vision för det svenska bränslebaserade energisystemet att till år 2020 klara åtagandet om förnybar energi. Detta ska ske genom ökad användning av ca 25–30 TWh fasta biobränslen och avfall i fjärr- och kraftvärme, samt i industrin och för enskild uppvärmning. Främst skogen men även jordbruket ska bidra till ökningen. En hel del etanol ska importeras och även inhemsk biomassa ska användas för produktion av

drivmedel, varav ca 2 TWh från lignocellulosa. Förnybar el, biobränslen samt energiteknik ska exporteras till andra EU-länder.²

Programmen syftar till att inom bränsleområdet bidra till att ta fram den kunskap och utveckla den teknik som behövs för att nå de uppsatta målen, samt att resultaten kommersialiseras och nyttiggörs.

Programmen har fem gemensamma effektmål vilka avser effekter på omvärld och samhälle eller förändringar som inträffar som följd av programmen och dess resultat. Utöver de som deltar i eller finansierar programmet förutsätter den här typen av effekter även insatser hos andra aktörer. De gemensamma effektmålen är utformade för att relatera målen för programmen till övergripande energipolitiska mål. De gemensamma effektmålen för alla tre programmen är:

- Att produktionen av biobränslen till 2020 har ökat med minst 30 TWh från skogen och 6–8 TWh från jordbruket, räknat från 2009
- Att Sverige är på god väg att klara åtagandena i EU:s klimatpaket till 2020 och har en ökande export av bioenergi
- Att resurseffektivitet, hållbarhet och konkurrenskraft för de viktigaste bränslekedjorna och delstegen ökat, samtidigt som nya råvaror nått ett kommersiellt genombrott
- Att det finns tydliga och välgrundade regelverk och standarder för bioenergin
- Att de bioenergisystem som utvecklas klarar nationella miljökrav och internationella hållbarhetskriterier och bidrar till en bättre miljö

Utöver de gemensamma effektmålen finns ytterligare effektmål för respektive program, tre för tillförsel, sex för omvandling och två för hållbarhet.

Programmen har dessutom fem gemensamma mål som ska uppnås till år 2015. Målen syftar till att främja en helhetssyn i värdekedjan från råvaruproduktion till användning och lyder enligt programbeskrivningarna:

- Programmen ska lägga grunden för ökad resurs- och kostnadseffektivitet i bränslekedjorna, och för att miljö- och hållbarhetskrav kan tillgodoses
- Bränslekedjor för nya bränsleråvaror från jordbruk och skog ska utvecklas så att de får en större betydelse på marknaden
- Metoder att kvalitetssäkra bränslen ska utvecklats vilket skapar förutsättningar för optimerade processer och god miljöprestanda genom hela bränslekedjan (och att rätt bränsle styrs till rätt användare³)
- Programmets resultat och slutsatser är kända i samhället och har börjat tillämpas av beslutsfattare och näringsliv
- Långsiktig kompetensförsörjning på för bioenergin strategiska områden (säkras⁴)

Vi har i denna halvtidsutvärdering inte haft för avsikt att behandla måluppfyllelse inom programmen men kan likafullt konstatera att den samlade målstrukturen för programmen är omfattande. En slututvärdering av programmen möjliggör utöver en analys av måluppfyllelse även en översyn av målstrukturen, hur målen har formulerats och hur väl de fungerar för uppföljning.

---

²FOKUS III - Bränslebaserade energisystem Temarapport ER 2010:05.

³ Programbeskrivning för Bränsleprogrammet tillförsel, s.7.

⁴ Ibid., s.8.

2.4 Organisation

Energimyndigheten ansvarar för programmens administration, projektuppföljning, rapportering och utvärdering. Programmen administreras av en handläggare för respektive program, och ytterligare en person som tidigare varit handläggare för ett av programmen arbetar bland annat med programgemensamma frågor och effektivisering av Energimyndighetens interna processer (Lean Production).

Administrationen bistås av tre programråd bestående av representanter från alla sektorer där programmen verkar. Programrådets roll är enligt programbeskrivningarna att göra expertutlåtanden i såväl tekniska som övergripande frågor. Dessa yttranden kan avse såväl enskilda ansökningar som projektportföljens totala sammansättning och strategiska inriktning. Programråden ska även agera strategisk rådgivare åt Energimyndigheten i generella frågor rörande programmens struktur.

Under de föregående programmen fanns ett programsekretariat bestående av en forskare vid Sveriges Lantbruksuniversitet som ansvarade för programmens interna och externa kommunikation. Planen var att det även under den nuvarande programperioden skulle finnas ett sekretariat för att stödja Energimyndigheten med kommunikation, samt att det vid programperiodens start skulle tas fram en kommunikationsplan för respektive program. Hittills har varken ett sekretariat eller kommunikationsplaner (utöver anteckningar från ett programrådsmöte i hållbarhet) kommit till stånd. Kommunikation och informationsspridning behandlas vidare i kapitel 5.

2.5 Ansöknings- och beredningsprocessen

Större delen av de projekt som bedrivs inom programmen har beviljats genom öppna utlysningar. Projekten kan delfinansieras från ett eller flera av de tre programmen. I programmens initiala skeden och vid prioritering av insatserna hade Energimyndigheten för avsikt att lägga stor vikt vid helhetssyn och samverkan i den så kallade bränslekedjan och mellan de olika programmen. Projekt har också kunnat komma till stånd genom Energimyndighetens beställning av uppdrag från specifika utförare.

Beredningsprocessen inleddes med en gemensam utlysning på Energimyndighetens hemsida, uppdelad på de tre programmen. Den gemensamma utlysningstexten formulerade endast att Energimyndigheten önskade få in ansökningar om projekt som bidrog till att programmets mål skulle uppnås. Projekten skulle röra de ämnesområden som ingår i programmen och Energimyndigheten välkomnade särskilt projekt som samordnade flera ämnesområden och utförare utifrån en gemensam frågeställning. Syftet med samordnade projekt skulle vara att skapa en helhetsbild över bränslekedjor (eller delar av bränslekedjor), från råvaruproduktion till användning.

Inkomna ansökningar för respektive program har administrerats av Energimyndighetens handläggare som sedan fördelat ansökningarna efter relevant kompetensområde till ledamöterna i respektive programråd. Ansökningarna har sedan prövats mot programmets övergripande mål, och programråden för respektive program har värderat ansökningarna i förhållande till programmets kriterier.

3. Arbetssätt och organisation

Bränsleprogrammets organisation och arbetsprocesser har kort beskrivits i kapitel 2. I detta kapitel behandlas programmets arbetssätt och organisation ur enkätrespondenternas, programrådets och handläggarnas perspektiv. I kapitlet behandlas de administrativa processerna för utlysning, ansökan och beredning, programrådets sammansättning samt samordning och koordinering i och mellan programmen.

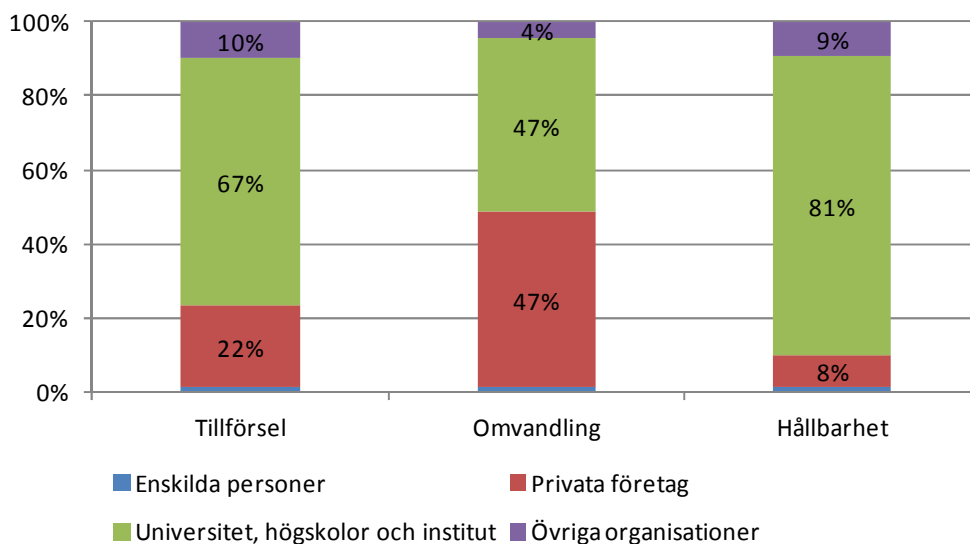
3.1 Utlysning och ansökan

Följande avsnitt behandlar de administrativa processerna kring utlysning och ansökan i de tre bränsleprogrammen.

På frågan om hur enkätrespondenterna fått kännedom om utlysningen är det mest förekommande svaret att de tidigare hade sökt medel från något av Energimyndighetens program eller fått information om utlysningen via arbetsgivare, kollegor och andra nätverk.

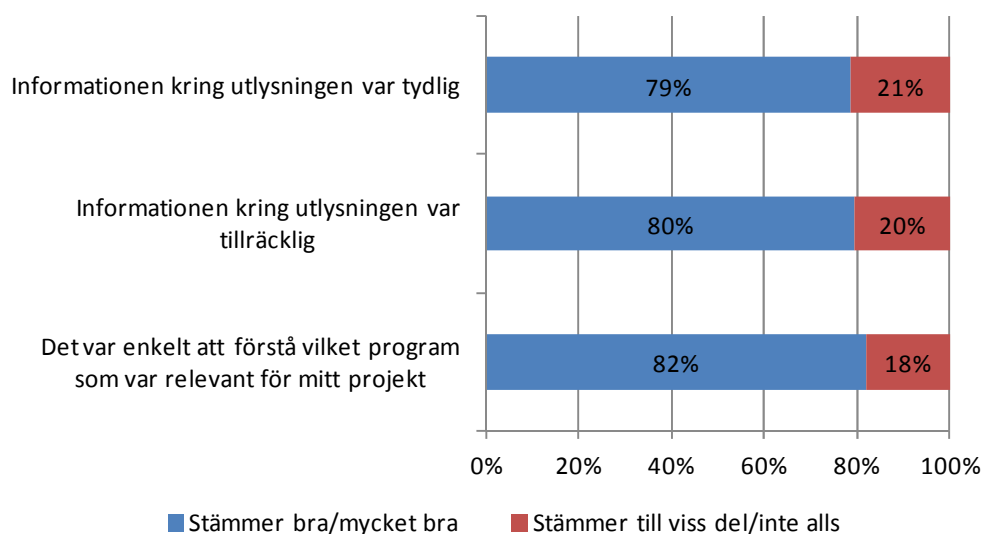
Under den nuvarande programperioden har det skett två gemensamma utlysningar för de tre bränsleprogrammen, varav den senare innehöll specifika önskemål om inriktning på projekten. Ytterligare en utlysning har skett inom tillförsel respektive omvandling. Utlysningarna vänder sig till olika typer av FoU-utförare, såsom universitet och högskolor samt institut, men också till teknikutvecklare, utrustningstillverkare, bränsleproducenter och bränsleanvändare. I utlysningarna önskar man ett aktivt deltagande från näringslivet.

Figur 1 visar hur samtliga som sökt till respektive program fördelar sig per organisationstyp. Inom samtliga program kommer den största andelen ansökningar från universitet, högskolor eller forskningsinstitut. Omvandling skiljer ut sig markant som det program som mottagit flest ansökningar från näringslivet.

Figur 1 Fördelning av organisationstillhörighet för samtliga sökande inom respektive program

Figur 2 illustrerar hur samtliga enkätrespondenter upplevt utlysningarna när det kommer till frågor som rör information kring utlysningarna och tydlighet mellan programmen. Cirka 80 procent av de som besvarade enkäten tyckte att informationen kring utlysningarna var tillräcklig och tydlig samt att det var enkelt att förstå inom vilket program det var relevant att söka för deras respektive projekt.

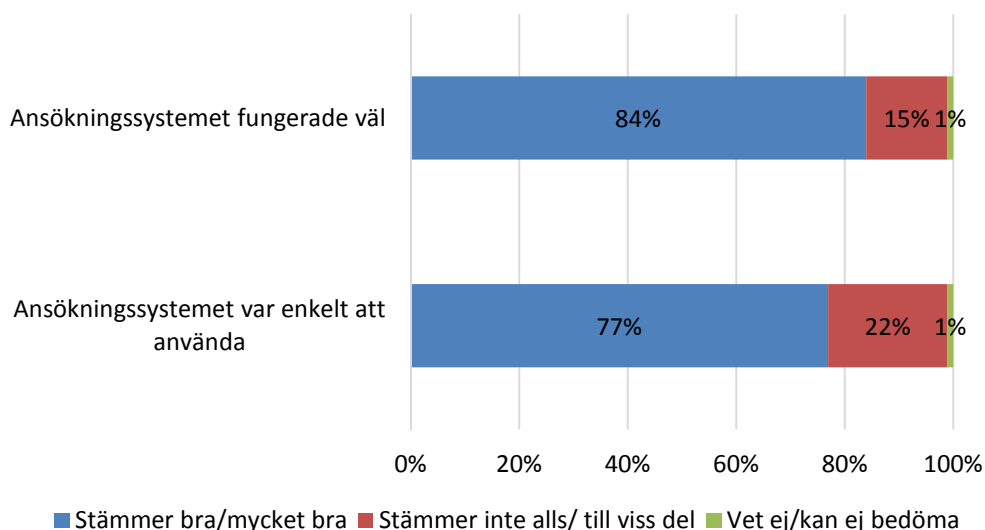

Figur 2 Samtliga enkätrespondenters uppfattning av utlysningarna

Även bland enkätrespondenter som fått avslag på sin ansökan upplever en majoritet (runt 70 procent) att informationen kring utlysningarna var tillräcklig och tydlig, samt att det var enkelt att förstå inom vilket program som var relevant att söka.

Bland enkätrespondenterna som inte upplevde utlysningarna som tillräckliga och tydliga framkommer det att utlysningen varit för brett formulerad samt att man känt ett behov av att ta kontakt med programmets handläggare för att fullt ut förstå vilken typ av projekt som utlysningen avsåg. Dessa kommentarer förekommer både hos de respondenter som fått avslag och hos projektledarna.

Figur 3 visar att en klar majoritet av samtliga enkätrespondenter anser att ansökningssystemet fungerade väl och att det var enkelt att använda. Även bland enkätrespondenterna som fått avslag anser en klar majoritet att ansökningssystemet fungerat väl och varit enkelt att använda.

Figur 3 Samtliga enkätrespondenters bedömning av programmets ansökningssystem

Bland de svarande som inte anser att ansökningssystemet fungerar väl framkommer det ett behov att anpassa systemet till sökande från företag och inte bara rikta sig till etablerade forskare. Detta gäller särskilt hur kostnadsposter ska redovisas i

finansieringsmallen. Det framkommer även att finansieringsmallen är orimligt detaljrik för stora projekt. Denna sorts kommentarer förekommer både hos de respondenter som fått avslag och hos projektledarna.

3.2 Beredningsprocessen

Energimyndighetens beredningsprocess för att hantera och bedöma de ansökningar som kommer in till bränsleprogrammen har behandlats kort i kapitel 2. I detta avsnitt tittar vi närmare på hur beredningsprocessen har fungerat i praktiken, ur enkätrespondenternas, programrådets och handläggarnas perspektiv.

3.2.1 Beredningsprocessen enligt de sökande

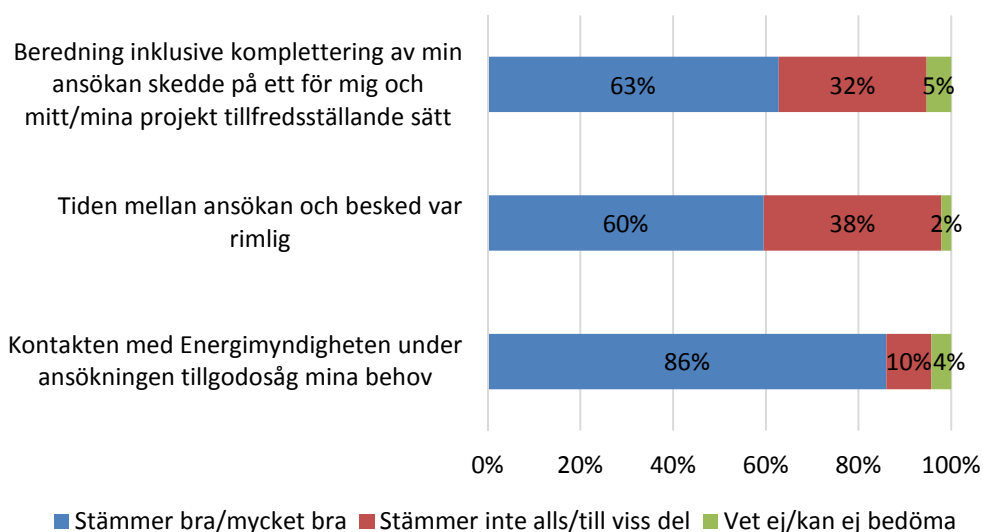
Överlag är enkätrespondenterna från samtliga program och organisationer positiva till den dialog som ägt rum mellan Energimyndighetens handläggare och de sökande under beredningsprocessen. Både från respondenter som fått avslag och från projektledare framkommer det som positivt att det finns en möjlighet att under beredningens gång komplettera sin ansökan. En av respondenterna som fått avslag uttrycker sig på följande sätt i enkäten:

Jag tycker det sköts bra från Energimyndighetens sida. En sak som jag uppskattar jämfört med många andra forskningsfinansiärer är att man kan diskutera och i samförstånd modifiera projektidéer så att de blir både energirelevanta och vetenskapligt välgjorda.

I enkäten svarade 80 procent av projektledarna ja på frågan om de upplevde att de beviljats medel för samma projekt som de sökt medel för. Övriga 20 procent menar att det beviljade projektet delvis skiljer sig från det i ansökan. De förändringar som inträtt avser främst neddragningar av budgeten eller förändringar i tidsplanen. En majoritet av projektledarna menar att Energimyndigheten har hanterat informationen kring förändringen, motivering av förändringen samt beredning och komplettering av ansökan på ett bra eller mycket bra sätt.

Av Figur 4 framgår att 63 procent av det totala antalet respondenter anser att beredning och komplettering av ansökan skedde på ett tillfredsställande sätt, att 60 procent anser att tiden mellan ansökan och besked var rimlig och att hela 86 procent anser att kontakten med Energimyndigheten avseende ansökan tillgodosåg deras behov. Bland de respondenter som fått avslag på sin ansökan är dessa siffror, inte oväntat, lägre: 43 procent av dessa anser att beredning och komplettering av ansökan skett på ett tillfredsställande sätt, 46 procent att tiden mellan ansökan och besked var rimlig och 77 procent att kontakten med Energimyndigheten avseende ansökan tillgodosåg deras behov.

Figur 4 Enkätrespondenternas bedömning av beredningsprocessen

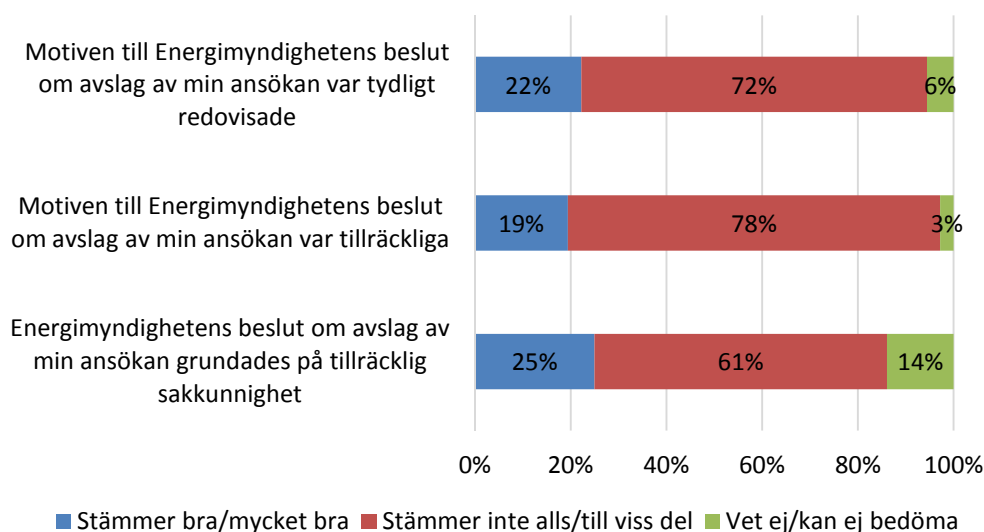
Respondenterna bedömning av beredningsprocessen skiljer sig åt mellan programmen. Till exempel anser 33 procent av de svarande inom hållbarhet, 50 procent inom omvandling och 24 procent inom tillförsel att Energimyndighetens beredning och komplettering av ansökan inte eller endast delvis skett på ett tillfredsställande sätt. 20 procent inom hållbarhet, 70 procent inom omvandling och 42 procent inom tillförsel anser endast delvis eller inte alls att tiden mellan ansökan och besked varit rimlig. Sökande inom alla tre programmen anser att kontakten med Energimyndigheten tillgodosatt deras behov (mellan 80 och 90 procent för alla tre programmen). Fler respondenter uttrycker ett missnöje med beredningsprocessen i omvandling än i de övriga programmen. Enligt handläggare vid Energimyndigheten kan det bero på att det inom omvandling inkom fler ansökningar från företag och att andelen mindre företag som sökte medel var högre än inom de andra programmen. Detta ledde till att fler ansökningar behövde kompletteras, framförallt vad gällde medfinansiering.

Bland både respondenter som fått avslag och projektledare som uttrycker att de inte är nöjda med hur Energimyndigheten hanterat beredningen av deras ansökan framkommer det att det upplevs som otydligt vad som krävs för att få bifall på sin ansökan. Några upplever även att redan etablerade forskare har en större chans att få bifall på sina ansökningar. En av respondenterna som fått avslag uttrycker sig på följande sätt:

Man bör vara tydlig med att man satsar på inom området redan etablerade forskare. Alternativt ordna processer som säkrar att även forskare som inte är inom området får en rättvis chans.

I enkäten framförs kommentarer kring att beredningsprocessen i de tre programmen inte upplevs som helt opartisk. De efterfrågar en process med större öppenhet inför nya sökande och nya projektidéer.

Figur 5 visar att en majoritet av de respondenter som fått avslag på sin ansökan inom samtliga program anser att Energimyndighetens beslut inte alls eller endast delvis grundat sig på tillräcklig sakkunnighet. Motiven till avslagen bedöms vidare endast delvis eller inte alls var tillräckliga och tydligt redovisade.

Figur 5 Upplevelse av motivering till avslag hos enkätrespondenterna som fått avslag på sin ansökan

Bland kommentarer från de respondenter som fått avslag på sin ansökan framkommer det att några har upplevt att avslaget har skrivits av någon som inte är tillräckligt insatt i området. Det finns även de som upplever en obefintlig återkoppling från Energimyndigheten vid avslag och de som önskar att återkoppling vid avslag ska ske samtidigt som återkoppling vid bifall. En av respondenterna som fått avslag uttrycker sig på följande sätt:

Det förekom ingen återkoppling alls från Energimyndigheten. Till slut fick jag ringa och möttes av en förvånad handläggare som mest gav intrycket att det var självklart att vår ansökan hade avslagits.

Av enkätsvaren framkommer även att majoriteten av de respondenter som fått avslag på sin ansökan inte kunnat genomföra projektet de sökt medel för. På frågan vad avslaget inneburit för respondenten och projektet framkommer det bland annat att det inneburit kompetensförlust i form av uppsägning av kompetent personal, sämre försörjning i form av lönebidrag till forskare och fördröjning i arbetsprocesser som lett till försämrade konkurrenskraft. Den här typen av konsekvenser vid ett avslag är inte unik för dessa program eller Energimyndigheten som forskningsfinansier.

3.2.2 Beredningsprocessen enligt programråd och handläggare

Bland ledamöterna i de tre programråden och handläggarna upplevs arbetet i programråden fungera väl. De personer vi intervjuat tycker överlag att kompetensen i programråden är hög och att det råder ett öppet klimat vilket möjliggör goda diskussioner och ett givande kunskapsutbyte.

Programrådsledamöter och handläggare menar att det kan vara svårt att hantera ansökningar från personer som inte är vana att söka pengar från Energimyndigheten. Sökande från företag som är mer inriktade mot teknikutveckling är oftast inte vana att kommunicera på det sätt ansökningssystem kräver och kan ibland ha svårt att formulera sina projektidéer tillräckligt väl för att få bifall på sin ansökan. Det finns en viss risk att dessa ansökningar gallras bort innan en rättvis bedömning av den grundläggande frågeställningen har gjorts, och innovativa projektidéer riskerar därmed att gå förlorade. Samtidigt anses det svårt att komma runt problemet då det varken finns tid eller tillräcklig kompetens för bedömning av en projektidé genom till exempel platsbesök.

Trots att det upplevs som ett problem att bedöma den här typen av ansökningar uttrycker både enkätrespondenter och ledamöter i programråden att

Energimyndigheten, i jämförelse med andra forskningsfinansiärer, är duktiga på att föra dialog med den sökande och se förbi ansökningar som inte är fullständiga. Handläggarna vid Energimyndigheten uttrycker själva en ambition att så långt det är möjligt försöka se till projektens kvalitet snarare än kvaliteten på respektive ansökan.

På grund av att Sverige är ett litet land med relativt få aktörer i branschen kan det vara svårt att alltid säkerställa en opartisk beredning. Programrådsledamöter menar att jävsituationer hela tiden uppstår, men att dessa hanteras på ett bra sätt. Det är upp till var och en i programråden att reflektera över om de kan vara jäviga i en viss situation och agera därefter. Det som framkommit är att det ibland kan saknas kompetens att bedöma en ansökan inom ett visst expertområde om någon lämnar rummet på grund av en jävsituation. Möjligheten att i sådana här situationer ta hjälp av expertkompetens utifrån finns, men har hittills inte utnyttjats. En ledamot uttrycker sig så här:

Finns en fara i att det är en liten begränsad klick som sysslar med de här frågorna. Blir ofta att folk får lämna möteslokalen på grund av risk för jäv. Inte så mycket att göra åt den saken tyvärr.

Enkätrespondenter, ledamöter och handläggare belyser det faktum att handläggningstiderna i programmen ibland är orimligt långa. Ledamöter i programråden och de som besvarat enkäten är av uppfattningen att de långa handläggningstiderna till största del beror på en hög arbetsbelastning hos handläggarna. Bland handläggarna upplevs det delvis bero på Energimyndighetens delegationsordning och delvis på att handläggarnas arbete är organiserat på ett sätt som gör att de ofta tvingas prioritera och därmed lägga sin huvuduppgift, att bereda ansökningar, åt sidan. Det rådande arbetssättet gör det svårt att i dagsläget korta handläggningstiderna. De långa handläggningstiderna drabbar småföretagare som ansöker om medel extra hårt; de är ofta helt beroende av finansieringen de söker och kan inte alltid hålla projekten levande så lång tid som det tar att få ansökan beviljad. Denna problematik är inte unik för dessa program och Energimyndigheten arbetar idag internt med att se över hur de långa handläggningstiderna kan åtgärdas.

Utvärderingen visar att det inte finns något enhetligt angreppssätt mellan programmen för hur handläggarna och programråden arbetar med bifalls- och avslagsmotiveringar. Det är upp till varje handläggare att bestämma hur arbetet ska organiseras i respektive program, vilket leder till att frågan hanteras olika mellan de olika programmen. Det är en självklarhet att välmotiverade svar till de sökande är av stor vikt, både när det gäller bifall och avslag, och det framkommer att även enkätrespondenterna bedömer detta som viktigt. Vid avslag vill den som söker medel ha en sakkunnig motivering till varför ansökan inte räckte hela vägen fram och en möjlighet att lära inför framtida bidragsansökningar. Vid bifall fordras en välformulerad motivering för att Energimyndigheten ska kunna redovisa varför de godkännt bidrag till en viss forskare, men också för att forskaren själv och den som söker medel ska kunna lära av hur en ansökan som fått bifall bör formuleras.

3.3 Sammansättning i programråden

Ledamöter och handläggare upplever överlag att sammansättningen i programråden är god, att det finns ett stort engagemang och att kompetensen är hög. Det framkommer att storleken på programråden i stort anses vara lagom men också att det finns en viss oro att kompetensen inte räcker till när personer lämnar möteslokalen på grund av jävsituationer eller då de av andra anledningar inte kan närvara. Storleken på programråden blir en avvägning mellan att vara tillräckligt små för att arbetet ska kunna ske smidigt och tillräckligt stora för att uppnå en så bred kompetens som möjligt.

Några ledamöter belyser att det råder en viss övervikt av forskarkompetens i programråden, och efterfrågar fler representanter från näringslivet – och då främst från småföretag. Det finns en uppfattning att för stor forskardominans missgynnar projekt som inriktar sig mot tillämpningsbar forskning och teknikutveckling då det

saknas tillräcklig kompetens att bedöma sådana ansökningar. En ledamot uttrycker sig på följande sätt:

Blir mycket fokus på forskning. Tillämpningen kommer lite i skymundan [...] Tycker ändå att diskussionerna kring avvägning mellan forskning och tillämpning varit bra.

Det är tydligt att det finns olika behov av kompetens i de tre programråden. I programrådet för till exempel hållbarhet upplevs det finnas ett stort behov av forskarkompetens för att kunna bedöma de ansökningar som kommer in. Representanter från näringslivet fyller en viktig funktion för att känna av vilka forskningsfrågor som är aktuella, men kan ha svårt att bedöma den vetenskapliga kvaliteten på projekten. Detta kan i vissa fall leda till en hög arbetsbelastning för de ledamöter som har forskarkompetens, då de får ta sig an flertalet av de inkomna ansökningarna.

En viktig anledning till att det är svårt att få småföretagare att engagera sig i programrådsarbetet är att det endast i undantagsfall betalas ut ersättning från Energimyndigheten för hela den tid som läggs ner på detta uppdrag. Behovet av ersättning för varje arbetad timme är oftast större för småföretagare än för representanter från till exempel universitet, institut eller myndigheter; en småföretagare eller egenföretagare uppfattar helt enkelt ofta "alternativkostnaden" av att delta i en aktivitet som denna som allt för hög.

3.4 Samordning mellan programmen

Den samordning som idag sker mellan programmen består till största del av att handläggarna för de olika programmen sitter med i varandras programråd och på så sätt håller sig uppdaterade om vad som händer över programgränserna. Det finns även fall av personunion mellan programråden där en person sitter med i flera programråd och i några fall även i UP Bränsle. I de fall det kommer in ansökningar till ett av programmen som passar bättre i ett annat är det handläggarnas uppgift att se till att ansökan hamnar rätt. Det finns även fall där en ansökan kan passa in under mer än ett program, och då finns en möjlighet för programmen att dela på projektets finansiering. Viss samverkan mellan programmen sker också genom att ledamöter från olika programråd deltar på varandras programkonferenser.

Det finns önskemål om bättre samordning mellan de tre programmen. Bland annat ser både ledamöter och enkätrespondenter gärna en möjlighet till ökad insyn i projekt både inom och mellan programmen. En ledamot uttrycker sig på följande sätt:

Jag efterfrågar specifik kunskap om projekten i de andra programmen. Till och med kunde man ha någon mer dedikerad sammankomst eller workshop där man kan diskutera kopplingar mellan olika projekt mellan programmen. Handläggarna har det men även de som sitter i programråden kan komma med förslag och idéer på hur man kan se positiva synergieffekter [...] Man behöver integrera de olika frågeställningarna och de olika disciplinerna mer framöver, även mellan programmen. Frågeställningarna som ställs tenderar att bli ännu mer kompletta och sammansatta, detta ställer krav på forskningsprogrammen att kanske koppla ihop forskargrupper och kunna ta sig an ännu bredare forskningsfrågor.

Som tidigare framkommit sköts vissa rutiner kring beredning, men även kring programkonferenser, olika i de olika programmen. För att få en enklare administration och hjälpa projektledarna att känna igen sig i bränsleprogrammen kan samordningen av rutiner och arbetssätt förbättras. Behovet av samordning varierar dock mellan programmen.

Vare sig projektledare, programråd eller handläggare upplever att det finns några hinder för att samverka mellan programmen. Andå finns det ingen organiserad samverkan, utöver handläggarnas kommunikation, som det ser ut idag. Samtidigt som

vissa ledamöter efterfrågar mer insyn och samverkan finns det de som menar att det är tillräckligt mycket jobb att läsa de ansökningar som kommer in till ens eget program och att det inte finns tid att dessutom skaffa sig en insyn i något av de andra programmen.

4. Programlogik

I detta kapitel behandlas programlogiken, det vill säga sambandet mellan vad det är tänkt att programmen ska uppnå och hur programmen har utformats och fungerar för att detta ska ske. Vi har i denna halvtidutvärdering inte haft för avsikt att genomföra en komplett genomlysning av programstrategiska överväganden, utan har koncentrerat oss på att undersöka om indelningen och organisationen av bränsleprogrammen är ändamålsenlig för att uppnå rätt typ av resultat. Vi undersöker även om det finns något i arbetssättet och organisationen som behöver förändras för att resultaten ska kunna uppnås på ett bättre sätt.

I en slututvärdering av programmen, där resultat och effekter behandlas mer utförligt, finns det utrymme för att på ett mer komplett sätt se över programlogiken och den övergripande programstrategin, det vill säga hur programmen har planerats och på vilket sätt projekten bidrar till att uppnå programmets mål. Detta kan till exempel ske genom en mer ingående granskning av projektportföljen, och genom att studera om programmet i övrigt bedrivs på ett ändamålsenligt sätt för att uppnå målet och syftet med Energimyndighetens uppdrag.

4.1 Indelning av programmen

I den föregående utvärderingen av Energimyndighetens temaområde Bränslebaserade energisystem framkom det att det inte var optimalt att driva bränsleprogrammet som ett enda program, något som även dåvarande handläggare upplevt. Anledningen var delvis den administrativa bördan som den tidigare indelningen innebar och delvis svårigheten att samla tillräcklig specialistkompetens i ett enda programråd för att bedöma de ansökningar som kom in. Följden blev att granskning och prioriteringar av ansökningar skedde i fyra separata beredningsgrupper och att programrådets funktion vad gäller att bedöma ansökningar upplevdes något överflödig. Inför nuvarande programperiod beslutade Energimyndigheten därför att dela upp bränsleprogrammet i tre program. Ett syfte med halvtidsutvärderingen är att undersöka om indelningen i de tre programmen är lämplig.

I de intervjuer som genomförts med ledamöter i programråden framkommer att den nuvarande uppdelningen av programmen upplevs fungera väl. Tanken med uppdelningen, att möjliggöra skarpere bedömningar genom att samla specialistkompetens i tre olika programråd, har fallit väl ut och många upplever att kompetensen i programråden är god nog för att bedöma de ansökningar som kommer in. Flera ledamöter upplever att det förs goda och konstruktiva diskussioner vid mötena, och att uppdelningen har möjliggjort ett givande utbyte av specialistkompetens inom de olika forskningsområdena.

Ett förslag på alternativ uppdelning av bränsleprogrammet som framkommit är att skapa ett mer renodlat forskningsprogram, där grundforskning och viss tillämpad forskning ryms och ett program där tillämpad forskning, industriell utveckling, testverksamhet och samverkansprojekt ryms.

Det som lyfts fram som problematiskt med uppdelningen som den ser ut idag är en upplevelse av en förlorad helhetssyn på bränsleområdet. Den expertis inom områden som redan befinner sig en bit ifrån varandra upplevs hamna ännu längre ifrån varandra genom uppdelningen och det skapar ett behov av samordning mellan programmen. En representant från ett av programråden uttrycker sig på följande sätt:

Man får en lite mindre överblick nu, programrådet kunde få en bättre överblick förr. Men det skedde ju också till priset av att programrådet förväntades ha uppfattning om alla möjliga frågor, vilket blev orimligt!

4.2 Programmets ändamålsenlighet och nytta

Innehållet i respektive program är olika, men generellt syftar programmen till att stödja grundforskning, tillämpad forskning och utveckling för en ökad och effektiv

användning av inhemska och förnybara bränslen. Resultaten ska kunna kommersialiseras och komma till nytta i samhället.

Ledamöter i programråden uttrycker att programmen via forskning ska leda till resultat som kommersialiseras och nyttiggörs. De ska även i en förlängning leda till nytta för forskare, myndigheter, näringsliv, organisationer och allmänheten. Som ett konkret exempel nämns att resultaten används i det svenska deltagandet i internationella standardiseringsprocesser för hållbarhet och i den svenska regeringens förhandlingar inom EU om hållbar bioenergi.

Flera programrådsledamöter anser att det framöver finns ett behov av att lägga mer fokus på teknisk utveckling och tillämpad forskning än på grundforskning, eftersom de anser att vissa av de aktuella forskningsområdena är relativt uttömda. En ledamot framhåller i det sammanhanget att det har åstadkommit mycket inom grundforskning på området biobränslen, men att det fortfarande är många tekniska detaljer som behöver hanteras och lösas.

I intervjuer med ledamöter och handläggare framkommer vidare att det sker en ständig avvägning mellan etablerade och nya aktörer vid beredning av ansökningar, och det diskuteras om det ska satsas på kontinuitet i forskningsprojekt eller på innovativa projektidéer. Idag försöker Energimyndigheten i största möjliga mån tillgodose båda dessa aspekter inom de tre programmen.

Enligt myndighetens förordning⁵ som baseras på EU:s statsstödsregler krävs det att projektledarna vid mer tillämpad forskning ordnar en femtioprocentig medfinansiering från externa aktörer. Aktörer inom näringslivet som bidrar med finansiering är dock ofta i behov av och föredrar snabba resultat, men då även tillämpad forskning kräver långsiktighet kan detta leda till en konflikt mellan å ena sidan mer marknadsnära och snabb forskning och å andra sidan långsiktighet. Ledamöter i programråden och enkätrespondenter framhåller att det höga kravet på medfinansiering vid tillämpad forskning medför vissa svårigheter i att få medfinansierande företag i projekten. Denna problematik är inte unik för dessa program, men kan utgöra ett hinder för innovativa projektidéer och mer tillämpad forskning.

En klar majoritet av enkätrespondenterna från samtliga program kan tänka sig att söka medel från Energimyndigheten även kommande programperioder. Bland de som anger att de inte har för avsikt att söka igen framkommer missnöje kring dålig återkoppling och brister i beredning av ansökningar från Energimyndighetens sida.

4.3 Behov av förändring av nuvarande arbetsätt

I intervjuerna med programrådsledamöter och handläggare på Energimyndigheten framkommer att programarbetet generellt sett fungerar bra, men att ytterligare förbättringar inom vissa områden skulle göra att verksamheten fungerade mer ändamålsenligt. Som nämnts i avsnitt 3.3 har det bland annat framkommit ett behov av att se över sammansättningen i programråden då vissa programrådsledamöter menar att den nuvarande sammansättningen fokuserar mer på grundforskning än på tillämpad forskning och teknikutveckling.

Programrådets arbetsätt har behandlats i kapitel 2. Här har det framkommit ett förbättringsbehov när det gäller hantering av ofullständiga ansökningar; den nuvarande hanteringen kan riskera att leda till bortgallring av innovativa projektidéer. Det framkommer även att de långa handläggningstiderna drabbar småföretagare hårt, då de inte alltid har råd att hålla projekt levande i väntan på ett beslut, vilket i sin tur kan leda till att dessa projekt faller bort under beredningsprocessen. En förbättring i ovan nämnda arbetsprocesser kan leda till en ökad möjlighet att stödja tillämpad eller mer produktnära forskning och teknisk utveckling i programmen.

---

⁵ Förordning (2008:761) om statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation inom energiområdet.

Inriktningen på de tre programmen och prioritering av ämnesområden inom respektive program förefaller till stor del vara ett resultat av det arbete som bedrivits inom Energimyndighetens utvecklingsplattform för temaområdet Bränslebaserade energisystem.^{6 7} Hur väl projekten inom respektive område och program bidrar till att nå programmålen hanteras lämpligen mer utförligt i slututvärderingen av programmen.

---

⁶ FOKUS III - Bränslebaserade energisystem Temarapport ER 2010:05.

⁷ Utvärdering av Energimyndighetens FOKUS-process, Faugert & Co Utvärdering AB 2014.

5. Kommunikation och informationsspridning

Den femte och sista utvärderingsfrågan rör kommunikation och informationsspridning. Det som behandlas i detta kapitel är behov och användning av kommunikationskanaler såsom programgemensamma aktiviteter och programkonferenser men också frågor om hur Energimyndigheten sprider de resultat som produceras i programmen och vilka möjligheter det idag finns att hitta information och resultat från tidigare programperioder. Frågan om konkret resultatspridning från projekten behandlas översiktligt i denna halvtidsutvärdering och bör behandlas närmare i en slututvärdering av programmet.

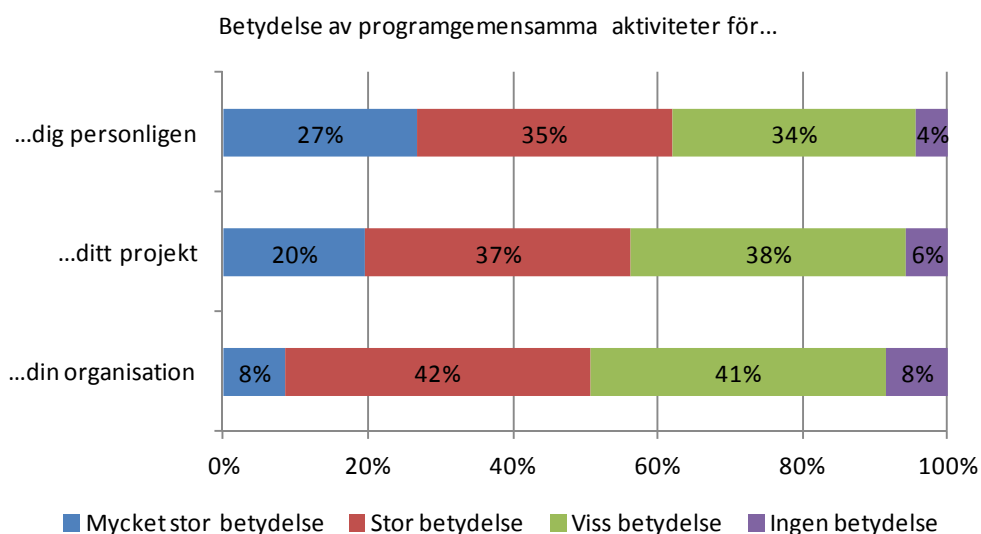
5.1 Programkonferenser

Enligt samtliga programbeskrivningar ska de enskilda programmen under den fyraåriga löptiden genomföra ”minst tre programkonferenser, sannolikt kompletterade med ämnesmässigt mera specialiserade möten för enskilda delområden”. Antalet programkonferenser som hållits under denna programperiod skiljer sig dock åt mellan de tre programmen; inom hållbarhet har fyra programkonferenser genomförts under programperioden, medan det har genomförts en konferens under perioden i de andra två programmen.

Överlag är synen på programkonferenserna mycket positiv. Konferenserna ses som ett bra tillfälle att bredda kunskaperna inom programområdet och träffa andra forskare inom närliggande forskningsdiscipliner. Programkonferenserna är även viktiga för att programdeltagarna ska få en överblick avseende programmets olika forskningsområden. En av de svarande på enkäten uttrycker sig på följande sätt angående programkonferenserna:

Jag har i flera omgångar deltagit i kunskapssyntesprojekt initierade av Energimyndigheten. Programkonferenserna är i sammanhanget mycket värdefulla. Men de är också viktiga för alla som deltar, då de får perspektiv på sina egna projekt och resultat i relation till andras och till energisystemet i stort.

Figur 6 visar hur stor betydelse projektledarna anser att Energimyndighetens programgemensamma aktiviteter (som till exempel konferenser) har för projektledaren personligen, projektet i sig samt projektledarens organisation. Det framgår att de har stor betydelse för projektledaren personligen, men även för projektet i sig och för den organisation man tillhör.

Figur 6 Betydelse av programgemensamma aktiviteter enligt projektledarna

Av projektledarnas kommentarer i enkäten framkommer att programkonferenserna ses som ett mycket bra tillfälle att träffa andra forskare och knyta kontakter. En projektledare kommenterar betydelsen av programgemensamma aktiviteter på följande sätt:

Ett av mina projekt kom till genom nätverk vid programkonferensen. Nätverk och informationsutbyte är mycket viktigt för att se vad som pågår inom programmet och för att skapa kontakter för nya projekt.

Det är något högre andel projektledare från universitet, högskolor och forskningsinstitut än från privata företag och andra organisationer som anser att konferenserna och andra programgemensamma aktiviteter är viktiga för projektet i sig. Vad gäller betydelse för projektledaren personligen eller för organisationen är det något högre andel projektledare vid privata företag och andra organisationer som anser att de programgemensamma aktiviteterna är viktiga.

En majoritet av de svarande från samtliga organisationer och program menar att de har eller till viss del har ett behov av att få hjälp från Energimyndigheten för att träffa andra forskare och aktörer inom området. Bland de svarande är det två respondenter som tycker att de programkonferenser som äger rum i dagsläget räcker för att träffa andra aktörer och forskare inom området i tillräcklig utsträckning.

Enkätrespondenter, programrådsledamöter och handläggare har framfört förslag på både hur programkonferenserna kan utformas och hur ofta de ska äga rum. En projektledare lämnar följande förslag till hur programkonferenserna skulle kunna utvecklas:

Programkonferenserna kan varieras något; vara mindre inriktade på att presentera lägesrapporter i projekten, och mer på tydligt sammanhållna tematiska sessioner.

Behovet av konferenser kan skilja sig åt i olika faser av projekten. Ett förslag är att ändra programkonferensernas utformning under programperioden, och anpassa upplägget efter i vilken fas projekten befinner sig. Första året kan till exempel alla i programmet delta för att presentera sina projekt. Under tredje året kan konferenserna delas upp på mer specifika temaområden och under fjärde året kan alla i programmet åter samlas för att presentera sina resultat. En ledamot uttrycker sig på följande sätt:

Tycker inte att man ska ha konferenserna varje år. Då får man inte ett tillräckligt utbyte av dem. Bättre två gånger på en fyraårsperiod.

5.2 Informations- och resultatspridning

Den samlade bilden från projektledare, ledamöter och handläggare är att det finns utrymme att förbättra arbetet med informations- och resultatspridning. Idag sprids resultaten från bränsleprogrammen främst genom vetenskapliga publikationer och de syntesrapporter som skrivs i de tre programmen mot slutet av programperioden.

Handläggarna belyser att kommunikation och resultatspridning är ett ämne som länge diskuterats på Energimyndigheten. Trots detta upplevs resultatspridningen i bränsleprogrammen som ett problem, och kännedomen om de resultat som kommer ut från programmen är begränsad. Handläggarna framhåller att de saknar en samordnande kommunikatör för programmen. Under tidigare programperiod fungerade programsekretariatet som en sådan kommunikatör med ämneskunskap inom området, och fyllde en viktig resultatspridningsfunktion. Energimyndigheten, Sveriges lantbruksuniversitet och skognärningen finansierar tillsammans ett temaprogram, kring stubbar som skogsbränsle, inom programmet hållbarhet. Denna del av programmet har en egen kommunikatör och en egen hemsida.⁸

Noteringar från ett programrådsmöte inom hållbarhet har fungerat som en kommunikationsplan för det programmet. Inom de andra programmen har kommunikationsplaner inte kommit till stånd. Handläggarna för programmen beskriver att det inte har funnits utrymme att prioritera kommunikationsfrågor.

Även projektledarna upplever en brist i hur resultaten i programmen sprids. En av dem uttrycker det på följande sätt:

Ekonomiskt stöd till riktad populärvetenskap vore bra (riktat till avnämare). För mycket av rapporteringen hamnar hos Energimyndigheten utan att nå ut tror jag - så uttryckte sig också en handläggare där [...]

En annan projektledare uttrycker ett behov av att sprida forskningsresultaten internationellt, och en tredje efterlyser...

[...] Mera kontakt med slutanvändare/avnämare, genom informationsträffar och exkursioner. Den vetenskapliga biten klarar vi forskare själva men det är ofta svårt med kontakter och tid för att rigga möten med resten av samhället.

Även ledamöterna i programråden belyser behovet av att utveckla resultatspridningen i programmen. Ett uppenbart förbättringsområde är det faktum att slutrapporterna som skrivs i programmen inte finns på Energimyndighetens hemsida. En konsekvens av detta är att det idag saknas en överblick över vilken forskning som bedrivits och vilka resultat som kommit ut ur programmen.

Det finns i dagsläget ingen möjlighet att hitta rapporter från pågående och avslutade programperioder så länge Energimyndigheten inte finner resultaten så pass intressanta att de publiceras i myndighetens rapportserie. Detta upplevs som en stor brist av både handläggare och ledamöter och är något man önskar att omgående kunna åtgärda.

Syntesrapporterna är en viktig del av programmens resultatspridning. Till exempel finns syntesrapporten för skogsbränsle och miljö inom föregående program tillgänglig i en kortare version på engelska på Energimyndighetens hemsida (det finns även en IEA-rapport⁹ med samma innehåll) och används i såväl nationella som internationella sammanhang. Antalet syntesrapporter som skrivs i slutet av varje programperiod varierar mellan programmen, och det är upp till varje handläggare att bedöma hur

⁸ <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/projekt-inkl-konferenser/stubbskord-och-miljoeffekter/>

⁹ <http://www.iea.org/>

många syntesrapporter det finns behov av att skriva i varje program. I slutet av pågående programperiod planeras det skrivas två syntesrapporter i hållbarhet (på engelska), en i omvandling och fyra i tillförsel.

Så här uttrycker sig en ledamot kring resultatspridning och syntesrapporter:

Det skrivs viktiga syntesrapporter. Försöker att koppla ihop projekten och de viktigaste resultaten i dessa rapporter. Väldigt användbara för till exempel policybeslutsfattare.

I dag är det någon eller några från programrådet som skriver syntesrapporterna. Det finns en viss efterfrågan bland ledamöter i programråden att vara mer delaktiga i utformandet av synteserna; en ledamot menar till exempel att den engelska sammanfattningen av syntesen borde gå ett varv genom programråden innan den publiceras, för att säkerställa att det som är viktigt att belysa verkligen är med. En annan programrådsledamot föreslår att det borde finnas gemensamma skrivningar mellan de tre programmen i syntesrapporterna, och ytterligare en menar att synteser till och med skulle kunna skrivas gemensamt för de tre programmen för att uppnå en bättre resultatspridning.

Den spridning av resultat i programmen som sker utöver syntesrapporterna sker genom programdeltagarna själva via vetenskapliga publikationer. Programdeltagare, programrådsledamöter och handläggare saknar en mer populärvetenskaplig spridning av resultat som vänder sig till en bredare allmänhet.

6. Slutsatser och diskussion

Energimyndighetens temaområde Bränslebaserade energisystem drivs idag i tre parallella program; tillförsel, omvandling och hållbarhet. Uppdelningen mellan programmen förefaller vara ett väl fungerande sätt för Energimyndigheten att stödja och bedriva forskning som täcker hela processen från produktion och förädling av bränsle till övergripande hållbarhets- och miljöfrågor på området. Mot bakgrund av de föregående programmens alltför krävande administration ter sig dagens uppdelning av programmen betydligt mer hanterbar.

I utlysningarna som skett under innevarande programperiod förefaller det ha varit tillräckligt tydligt för de sökande vilket av programmen det varit relevant att vända sig till. Strukturen i programmen har även möjliggjort beviljning av ansökningar som sträcker sig över olika ämnesområden inom ett eller flera program. Dock framkommer det att uppdelningen av programmen kräver att handläggarna även fortsatt arbetar för att upprätthålla en helhetssyn över programmen, för att minimera risken att ansökningar och projekt faller mellan stolarna.

En ytterligare fördel med att bedriva forskningen inom bränsleområdet i tre olika program är att tre programråd ger väl insatta och kompetenta programrådsledamöter inom respektive forskningsområde. Till skillnad från föregående program, då det fanns ett programråd, kan ledamöterna idag ge skarpare rekommendationer, samtidigt som uppdelningen möjliggör ett givande utbyte av kunskaper och erfarenhet mellan ledamöter inom samma eller angränsande expertisområden.

Den samlade kompetensen i de tre programråden förefaller över lag god, och programråden har idag en lagom storlek. Det uttrycks ett generellt behov av fler representanter från näringslivet i programråden – vilket dock visat sig svårt att realisera. En anledning är Energimyndighetens begränsade möjlighet att ersätta ledamöterna ekonomiskt för hela den tid de lägger på programrådsarbetet, vilket drabbar näringslivsrepresentanter hårdare då de ofta uppfattar alternativkostnaden för sitt deltagande som för högt.

Samtidigt som det finns ett upplevt behov av att i programråden ha fler representanter från näringslivet - som kan känna av marknaden och främja den tillämpningsbara forskningen - måste det finnas tillräckligt många ledamöter med forskarkompetens för att bedöma den vetenskapliga kvaliteten i projekten. Risken är i annat fall en alltför hög arbetsbelastning på de ledamöter inom programrådet som har forskarkompetens, då de får ta huvudansvar för flertalet av de inkomna ansökningarna.

Eftersom Sverige i sammanhanget är ett litet land, med ett begränsat antal människor som arbetar inom det aktuella området, är det ofrånkomligt att programrådsarbetet ibland innebär att ledamöterna ställs inför jävsituationer. Enligt flertalet programrådsledamöter och respondenter hanterar programråden dessa situationer på ett bra sätt, men samtidigt tycker många att Energimyndigheten (genom programråden) inte är opartiska i sina bedömningar. Vi återkommer till detta senare.

Programkonferenserna fyller en viktig funktion för de enskilda projektledarna, såväl avseende informationsspridning som nätverkande och samverkan inom programmen. Under den nuvarande programperioden har ett antal programkonferenser ägt rum, och dessa är högt uppskattade bland både projektledare och programrådsledamöter. Antalet konferenser har emellertid varierat mellan programmen, från fyra tillfällen i hållbarhet till endast ett tillfälle i tillförsel respektive omvandling.

Denna utvärdering visar att det finns utrymme att använda programkonferenserna på ett mer strategiskt sätt än som i dag sker. Om större hänsyn tas till att det kan finnas olika behov av både utformning och frekvens av konferenser under olika skeden av projekten kan konferenserna bli mer ändamålsenliga för projektledare, programrådsledamöter och handläggare.

En mer strukturerad samordning mellan de tre programmen vad gäller arbetssätt och rutiner skulle kunna underlätta arbetet för både handläggare och programråd. En

gemensam och ökad konsekvens i användandet av bedömningsmallar och kriterier, såväl som rutiner kring programkonferenser och syntesrapporter, skulle skapa förutsättningar för en effektivare beredning och resultatspridning.

Kritik har framkommit avseende Energimyndighetens brist på sakkunniga och tydliga formuleringar i avslagsmotiveringar. Det finns idag ingen programgemensam rutin för hur Energimyndigheten arbetar med att formulera motiveringar till vare sig avslag eller bifall av projektansökningar, förutom att handläggarna i varje enskilt program ansvarar för den slutliga formuleringen. Det var tidigare inte möjligt att motivera ett avslag med att pengarna i programbudgeten var slut. Att motiveringarna således inte innehöll det egentliga skälet för avslag är något som kan ha påverkat upplevelsen av sakkunnighet i avslagsmotiveringarna negativt. Tydligare motiveringar skulle också bidra till ett lärande hos de som skriver ansökningar, och därmed rimligen också öka chansen att en person som fått avslag söker medel från Energimyndigheten igen – och då med en bättre utformad ansökan.

Utvärderingen visar att viss kritik riktas mot Energimyndigheten avseende brist på opartiskhet i beredningen av ansökningar. En viss del av den kritiken kan troligtvis härledas till otydligt motiverade avslag, medan en del av kritiken förefaller bero på att de intressen och kompetenser som representeras i programråden påverkar allokeringen av forskningsmedel. Till viss del är en sådan påverkan ofrånkomlig, men utvärderingen visar att det likväl är något Energimyndigheten bör ha uppsikt över. Ett tydligare och i större utsträckning gemensamt grepp kring beredningen av ansökningar mellan programmen (avseende hur bedömningsmallar och kriterier används), skulle troligtvis minska risken för personberoende bedömningar av ansökningar.

Sedan nuvarande programperiod startade har Energimyndighetens handläggare inte haft möjlighet att prioritera kommunikationsinsatser. Detta har påverkat kommunikation, information och resultatspridning negativt i programmen. Ett akut förbättringsbehov finns i att tillgängliggöra resultat och tidigare forskning från nuvarande och föregående programperioder; i dag är till exempel de slutrapporter som skrivs i projekt inom programmen inte tillgängliga på Energimyndighetens hemsida.

Problematiken kring att slutrapporter inte är tillgängliga är inte unik för just dessa av Energimyndighetens program. Frågan kan därför behöva aktualiseras på central nivå i myndigheten. Sekretariatet i det föregående programmet fyllde en viktig funktion vad gäller kommunikation och resultatspridning; avsikten var att även inom de nuvarande programmen använda sig av ett sekretariat, men så har inte skett.

Det kanske viktigaste och mest effektiva sättet att sprida programmets resultat idag är genom de syntesrapporter som skrivs i respektive program. Idag finns det inga tydliga riktlinjer för hur dessa syntesrapporter ska tas fram och det är upp till varje handläggare att i samråd med programrådsledamöterna bedöma vilka områden de ska täcka och hur många som ska skrivas. Detta skulle även kunna koordineras mellan programmen. Ledamöter i programråden efterfrågar också en möjlighet att i större utsträckning påverka vad som kommer ut i syntesrapporterna. Ledamöter som tidigare medverkat i att författa syntesrapporter inom programmen menar att det skulle vara fördelaktigt att tillsammans med författarna inom de andra programmen samordna det förberedande arbetet med synteserna så väl som själva skrivarbetet. En sådan ordning har initierats av handläggarna och planeras äga rum vid författandet av kommande synteser inom programmen. Vissa intervjupersoner efterlyser en mer populärvetenskaplig spridning av projektresultat, liksom i föregående program kan syntesrapporterna fylla en sådan funktion (*Mer skogsbränslen - Så påverkar det skog och miljö*, 2013). Ett annat exempel på hur detta kan ske finns i Energimyndighetens kunskapsprogram Vindval.

Indelningen av programmen fungerar rent administrativt väl - men ställer likväl krav på en fungerande och strukturerad samordning mellan programmen och handläggarna. Som det ser ut idag finns det inga hinder för samordning mellan programmen, men heller inga rutiner för det. Samordningen idag består i att

handläggarna och ett antal ledamöter i viss mån deltar i diskussioner kring varandras program och sitter med i varandras programråd. Detta bidrar till viss ökad förståelse mellan programmen, men den stora majoriteten programrådsledamöter har ingen insyn i något program utöver det han eller hon själv representerar.

I utvärderingen framkommer det synpunkter på att tillämpad forskning bör ges ett större utrymme i programmen. Utan att förminska vikten av grundforskning och finansiering av doktorander påpekas behovet av stöd för projekt som är mer inriktade mot teknisk utveckling och innovation. Det går att i detta uttyda en önskan om att handläggare vid Energimyndigheten utöver forskning på grundläggande nivå även bör ha kompetens att bedöma ansökningar för mer tillämpade projektidéer.

Det har framkommit att utdragna besked om beviljade eller avslagna ansökningar får konsekvenser för de sökande, och då framför allt för mindre företag. Ett besked som drar ut på tiden för länge kan ha drastiskt negativ påverkan på bemanning och verksamhet inom företaget, som av ekonomiska skäl har svårt att hålla projektet levande under en lång beredning av ansökan. Arbetet med att komplettera ansökningar är tidskrävande för handläggarna, vilket bidrar till att beskeden om beviljade och avslagna ansökningar blir dröjande. Emellertid handlar de långa ledtiderna många gånger om en kombination av dels myndighetens övergripande delegationsordning och mandat på respektive beslutsnivå och dels arbetsbelastningen för den enskilda handläggaren. Energimyndigheten arbetar aktivt med att effektivisera de interna processerna vad gäller handläggning och beredning av ansökningar.

Bilaga A Intervjupersoner och deltagare på workshop samt tolkningsseminarium

A.1 Deltagare på workshop

Åsa Forsum	Energimyndigheten
Gunnar Hadders	Hushållningssällskapet
Bengt Karlsson	Sveaskog förvaltning AB
Åsa Karlsson	Energimyndigheten
Sylvia Larsson	Sveriges lantbruksuniversitet
Anna Lundborg	Energimyndigheten
Anders Nilsson	Sveriges lantbruksuniversitet
Kalle Svensson	Energimyndigheten
Daniel Zerea	Energimyndigheten
<i>Johanna Enberg</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Karolina Henningsson</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Linnéa Järpeham</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Miriam Terrell</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>

A.2 Intervjupersoner

Pär Aronsson	Sveriges lantbruksuniversitet
Sofia Backéus	Svebio
Rolf Björheden	Skogforsk
Pål Börjesson	Lunds tekniska högskola
Gustaf Egnell	Sveriges lantbruksuniversitet
Åsa Forsum	Energimyndigheten
Karin Fällman	Sveaskog förvaltning AB
Kristina Haraldsson	ÅF Consult
Erik Hedar	Energimyndigheten
Robert Ingvarsson	Janfire AB
Johnny de Jong	Sveriges lantbruksuniversitet
Åsa Karlsson	Energimyndigheten
Björn Kjellström	Exergetics Energisystemteknik AB
Anna Lundborg	Energimyndigheten
Leif Magnusson	Energia
Hans Nordström	Hn Enspire AB
Susanne Paulrud	Sveriges tekniska forskningsinstitut
Marie Rönnbäck	Sveriges tekniska forskningsinstitut
Daniel Zerea	Energimyndigheten

A.3 Deltagare vid tolkningsseminarium

Åsa Forsum	Energimyndigheten
Gunnar Hadders	Hushållningssällskapet
Åsa Karlsson	Energimyndigheten
Anna Lundborg	Energimyndigheten
Daniel Zerea	Energimyndigheten
<i>Johanna Enberg</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Karolina Henningsson</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Linnéa Järpeham</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Miriam Terrell</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>

Faugert & Co Utvärdering AB
Grevgatan 15, 1 tr
114 53 Stockholm
Sweden
T +46 8 55 11 81 00
F +46 8 55 11 81 01
E info@faugert.se
www.faugert.se
www.technopolis-group.com